

КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ ТА АУДИТ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

COMPLEX ANALYSIS AND AUDIT OF RECEIVABLES AS A TOOL FOR IMPROVING THE FINANCIAL STABILITY OF THE ENTERPRISE

У статті розглядається комплексний аналіз та аудит дебіторської заборгованості що є фундаментальними інструментами для забезпечення фінансової стабільності будь-якого підприємства. Регулярний аудит не тільки виявляє ризики несплати, але й дає змогу оцінити ефективність усіх процесів, пов'язаних з управлінням дебіторською заборгованістю. Глибокий аналіз даних дозволяє виявити не лише очевидні проблеми, такі як зростання простроченої заборгованості, але й приховані тенденції, що можуть негативно вплинути на фінансовий стан компанії в майбутньому. Застосування сучасних аналітичних методів, таких як фінансове моделювання та бенчмаркінг, дозволяє розробити не тільки оптимальну кредитну політику, але й створити ефективну систему фінансового моніторингу та контролю за дебіторською заборгованістю. Таким чином, регулярний аудит та аналіз дебіторської заборгованості є невід'ємною частиною проактивного фінансового менеджменту, що сприяє не лише поточному стану справ, але й довгостроковому успіху бізнесу.

Ключові слова: боргові зобов'язання, комплексний аналіз, аудит, дебіторська заборгованість, фінансова стійкість, кредитна політика, фінансовий моніторинг.

Accounts receivable, representing the amount of money owed to a company by its customers for goods or services provided, is a critical component of a business's financial health. Timely collection of these receivables is essential for maintaining a healthy cash flow and ensuring the company's ability to meet its financial obligations. The primary purpose of conducting a comprehensive analysis and audit of accounts receivable is to assess the effectiveness of a company's credit management processes and to identify potential risks associated with outstanding debts. Several methods can be employed to conduct a comprehensive analysis of accounts receivable, including aging analysis to categorize receivables by age, ratio analysis to assess collection efficiency using metrics like accounts receivable turnover and days sales outstanding, customer analysis to identify high-risk customers based on credit history and payment patterns, cash flow analysis to reveal trends in cash collections and potential cash flow issues, benchmarking to compare performance against industry standards, and financial modeling to simulate scenarios and assess the impact of various factors on accounts receivable. The results of a comprehensive analysis of accounts receivable can provide valuable information to management, such as identifying problem accounts, including customers with a history of late payments or defaults, assessing the effectiveness of the company's credit policy in minimizing bad debts, and identifying areas for improvement in credit management processes, such as inadequate collection procedures or a lack of thorough credit checks. A comprehensive analysis and audit of accounts receivable is an essential component of effective financial management. By identifying and addressing potential risks, optimizing credit policies, and improving cash flow, companies can enhance their financial stability and long-term success. Regular and ongoing analysis of accounts receivable ensures that businesses stay proactive in managing their credit risks and maximizing their return on investment.

Keywords: debt obligations, complex analysis, audit, receivables, financial stability, credit policy, financial monitoring.

УДК 658.15

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct83-17>

Панасюк О.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку та аудиту,
Державний податковий університет
Трутинник Х.І.
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет

Panasiuk Olga

State Tax University
Trytynnyk Khrystyna
State Tax University

Постановка проблеми. У сучасному ринковому середовищі одним з найважливіших елементів управління фінансовою діяльністю компанії є забезпечення фінансової стійкості. Одним з найважливіших факторів, що впливають на фінансову стійкість, є управління борговими зобов'язаннями, а саме дебіторською заборгованістю. Високий рівень дебіторської заборгованості може значно знизити ліквідність компанії, що ускладнює виконання фінансових зобов'язань і, таким чином, призводить до ризику банкрутства. З іншого боку, ефективне управління дебіторською заборгованістю може допомогти оптимізувати грошові потоки та підвищити фінансову стійкість бізнесу. Ця проблема ускладнюється відсутністю комплексного підходу до аналізу та контролю дебіторської заборгованості в практиці корпоративного управління. Необхідна розробка сучасних методів та інструментів, що дозволяють не тільки аналізувати

дебіторську заборгованість, а й оцінювати її вплив на фінансову стійкість компанії.

Тому необхідно розробляти та впроваджувати ефективні методики комплексного аналізу та контролю дебіторської заборгованості. Це не тільки знизить ризики, пов'язані з дефолтом, але й сприятиме загальній фінансовій стабільності компанії. Це питання є особливо важливим в умовах економічної нестабільності та посилення конкуренції на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні роки свідчать про зростаючу увагу науковців та практиків до проблем управління дебіторською заборгованістю. Це обумовлено дедалі більшою конкуренцією на ринку, посиленням вимог до ліквідності підприємств та необхідністю ефективного використання фінансових ресурсів. Комплексний аналіз та аудит дебіторської заборгованості виступають одним з ключових інструментів

для забезпечення фінансової стабільності підприємства. До прикладу, у дослідженнях українських науковців, таких як Є.П. Гнатенко [4], І.М. Белова [3], Т.С. Єдинак [2]. Комплексний аналіз та аудит дебіторської заборгованості є актуальним і перспективним напрямком наукових досліджень. Отримані результати можуть бути використані для розробки ефективних стратегій управління дебіторською заборгованістю, підвищення фінансової стійкості підприємств та зниження ризиків неплатежів.

Постановка завдання. Мета дослідження є визначення сучасних підходів до комплексного аналізу та аудиту дебіторської заборгованості та оцінка їх впливу на підвищення фінансової стійкості підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Дебіторська заборгованість є невід'ємною частиною бізнесу післяплати для компаній, які продають товари або надають послуги. Дебіторська заборгованість - це сума грошей, яку клієнт винен компанії в обмін на товари чи послуги. Ефективне управління дебіторською заборгованістю має вирішальне значення для фінансової стабільності, ліквідності та прибутковості компанії. Неефективне управління може призвести до проблем з грошовими потоками, підвищеного ризику дефолту і, як наслідок, фінансових втрат [1].

Дебіторська заборгованість виникає, коли товари передаються, роботи виконуються або послуги надаються в результаті комерційної операції, а оплата за них надходить пізніше відповідно до умов комерційного кредиту. З точки зору бухгалтерського обліку, дебіторська заборгованість є активом компанії, оскільки вона представляє майбутні економічні вигоди.

Дебіторська заборгованість може бути наступних типів:

1. Дебіторська заборгованість – це загальна сума грошей, яку підприємству винні його дебітори на певну дату. Дебіторами можуть бути клієнти, покупці, постачальники або інші особи, які мають фінансові зобов'язання перед підприємством. Ця сума відображається в балансі підприємства та є важливим показником його фінансового стану.

2. Поточна дебіторська заборгованість – це частина дебіторської заборгованості, яка виникає в ході звичайного операційного циклу підприємства або очікується, що буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу. Поточна дебіторська заборгованість відображає короткострокові зобов'язання дебіторів перед підприємством і є важливим показником його ліквідності.

3. Довгострокова дебіторська заборгованість – це частина дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході звичайного операційного циклу підприємства та очікується, що буде погашена після 12 місяців з дати балансу. Довгострокова дебіторська заборгованість відображає довгострокові

зобов'язання дебіторів перед підприємством і є важливим показником його фінансової стійкості.

4. Сумнівний борг – це поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є невпевненість у її погашенні боржником. Невпевненість може виникати через фінансові труднощі боржника, його відмову платити або інші фактори. Підприємство створює резерв сумнівних боргів, щоб відобразити потенційні втрати від непогашення таких боргів.

5. Безнадійна дебіторська заборгованість – це поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є впевненість у її неповерненні боржником або за якою минув строк позовної давності. Безнадійна дебіторська заборгованість списується з балансу підприємства, оскільки вона не може бути погашена. Дебіторську заборгованість можна розділити на дві категорії за термінами її погашення: прострочена дебіторська заборгованість та дебіторська заборгованість, термін оплати якої ще не настав.

Аналіз стану дебіторської заборгованості в системі управління бізнесом вимагає проведення зовнішнього та внутрішнього аналізу, виявлення ризиків та загроз неплатежів, визначення середнього розміру дебіторської заборгованості, визначення частки дебіторської заборгованості в загальному обсязі ліквідних активів підприємства та оцінки дебіторської заборгованості за строками погашення [2].

Діяльність суб'єктів господарювання вимагає сучасного підходу до платіжно-розрахункових відносин між підприємствами, належного ведення бухгалтерського обліку та ефективного аналізу претензій для прийняття бізнес-рішень. Сьогодні, в умовах фінансово-економічної кризи, необхідно постійно контролювати заборгованість, своєчасно витребувати борги та запобігати виникненню безнадійної заборгованості на підприємствах з метою уникнення збитків.

Збільшення дебіторської заборгованості не завжди оцінюється негативно, тоді як зменшення - позитивно. Слід розрізняти нормальну та прострочену дебіторську заборгованість. Прострочена дебіторська заборгованість призводить до труднощів з грошовими потоками через нестачу коштів для закупівлі запасів або виплати заробітної плати. Заморожування дебіторської заборгованості також призводить до зниження оборотності капіталу. Прострочена дебіторська заборгованість також означає підвищений ризик дефолту та зменшення прибутку. Тому всі компанії зацікавлені у скороченні термінів оплати.

Важливим є коли була укладена дебіторської заборгованості, і необхідно перевірити, чи не містить вона прострочених сум. Якщо такі суми виявлено, слід негайно вжити заходів для їх стягнення (наприклад, видати вексель, звернутися до суду).

Розмір дебіторської заборгованості залежить від договірної та розрахункової дисципліни. Недотримання договірної та платіжної дисципліни або несвоєчасне витребування нарахованої

заборгованості може призвести до значного збільшення невинуватеної дебіторської заборгованості, фінансових труднощів та недостатності управлінських ресурсів. Тому доцільно аналізувати дебіторську заборгованість за строками її погашення, оскільки тривалі неплатежі виводять кошти з обороту.

Аналітики, які займаються управлінням дебіторською заборгованістю, повинні зосередитися на найстаріших боргах і приділяти більше уваги великим сумам заборгованості. Особливо важливо вживати заходів для прискорення погашення дебіторської заборгованості. До них відносяться знання фінансового стану клієнтів та одержувачів і розгляд можливості поліпшення майбутньої платоспроможності, своєчасне оформлення платіжних документів, використання передоплат, використання векселів і вдосконалення фінансових і платіжних операцій компанії.

Аналіз дебіторської заборгованості компанії дозволяє оцінити потенційну суму доходу, яку вона може отримати від прострочених кредиторів у вигляді штрафів, пені та неустойок. Управління дебіторською заборгованістю передбачає вжиття заходів щодо зменшення або повернення простроченої або сумнівної дебіторської заборгованості. Існують різні методи управління дебіторською заборгованістю, які можна поділити на такі групи:

1. юридичні – робота з претензіями, подання судових позовів;

2. економічні – фінансові санкції (штрафи, пені, неустойки), конфіскація товарів і майнових прав, призупинення поставок продукції;

3. фізичні – арешт майна боржника державними виконавчими органами. Планування, організація та управління роботою з боржниками має важливе значення в управлінні заборгованістю. Правильний облік та аналіз допоможуть зменшити обсяг дебіторської заборгованості компанії [5].

Сьогодні практичний досвід управління бізнесом показує, що для оцінки поточного стану дебіторської заборгованості доцільно проводити кількісний та якісний аналіз показників. Це дозволить забезпечити ефективність відповідних бізнес-процесів. Тому доцільно проводити комплексний аналіз дебіторської заборгованості на підприємстві. Комплексний аналіз включає п'ять функціонально взаємопов'язаних етапів.

Першим етапом є визначення мети, завдань та об'єктів аналізу. У нашому випадку предметом дослідження є дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги. Метою аналізу є визначення повноти, своєчасності та правильності роботи підприємства з дебітором, якості дебіторської заборгованості за загальними та специфічними показниками, факторів та причин змін.

Другий етап аналізу дебіторської заборгованості передбачає збір та обробку інформаційних джерел. Інформація, необхідна для аналізу, включає

форму № 1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан), форму № 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід), форму № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» та аналітичну інформацію від структурних підрозділів. Повнота та об'єктивність інформації має важливе значення для аналізу дебіторської заборгованості та прийняття управлінських рішень.

Третій етап комплексного аналізу дебіторської заборгованості є найбільш об'ємним і трудомістким. Він включає в себе горизонтальний і вертикальний аналіз, порівняння, підготовку аналітичних таблиць та аналіз динаміки, складу і структури дебіторської заборгованості. Доцільно проаналізувати прострочену та безнадійну дебіторську заборгованість компанії. Визначити групи товарів, які складають найбільшу частку в структурі дебіторської заборгованості. Визначити види продукції, на які припадає найбільша дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги. Це допоможе визначити найбільш вигідних клієнтів компанії. До них відносяться ключові постачальники, посередники та споживачі.

На четвертому етапі аналізу дебіторської заборгованості отримані результати узагальнюються та систематизуються. Робляться відповідні висновки про стан дебіторської заборгованості підприємства. Також окреслюються заходи, що сприятимуть погашенню дебіторської заборгованості.

На завершальному етапі необхідно прийняти бізнес-рішення, які підвищать ефективність господарської діяльності компанії та знизять ризик дефолту.

Цей вид комплексного аналізу дебіторської заборгованості є оптимальним у системах корпоративного управління. Це дозволяє компанії визначити реальний стан дебіторської заборгованості. Виявляються вузькі місця в управлінні дебіторською заборгованістю. Потім можна вжити заходів для зменшення або повернення простроченої або сумнівної дебіторської заборгованості [6].

Висновки. Дебіторська заборгованість є невід'ємною складовою діяльності більшості підприємств. Її ефективне управління є ключовим фактором фінансової стабільності компанії. Прострочена дебіторська заборгованість може призвести до негативних наслідків, таких як зменшення ліквідності, зростання ризиків неплатоспроможності та зниження прибутковості.

Для успішного управління дебіторською заборгованістю необхідно проводити регулярний аналіз її структури, динаміки та причин виникнення. Комплексний підхід до управління дебіторською заборгованістю передбачає не лише фінансовий, а й операційний аналіз, використання сучасних інформаційних технологій та розробку ефективних стратегій стягнення заборгованості.

Результати такого аналізу дозволяють своєчасно виявляти проблемні аспекти та вживати необхідних

заходів для їх усунення, що в свою чергу сприяє оптимізації фінансових потоків підприємства та підвищенню його конкурентоспроможності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Глушко А. Д. Управління дебіторською заборгованістю в системі забезпечення ефективної діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 7. С. 3–5. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/4157/1/50.pdf> (дата звернення: 25.01.2025)
2. Єдинак Т.С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємства в умовах фінансово-економічної кризи. *Економіка та підприємництво*. 2019. № 3. С. 54–57. URL: <http://212.1.86.13/jspui/bitstream> (дата звернення: 24.01.2025)
3. Белова І. М., Ярошук О. В. Сучасна парадигма цифрової економіки та її методологія. Розвиток цифровізації обліку, оподаткування, аналізу і контролю в управлінні підприємствами. 2021. С. 24–53
4. Гнатенко Є.П. Щодо аналізу стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві. *Економічні науки*. 2013. № 10(1). С. 4–9. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv (дата звернення: 24.01.2025)
5. Томчук О. Ф., Сидоренко, І. М. Методика проведення аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Фінанси, облік, банки*. 2020. № 1 (24). С. 94–101
6. Квятковська, Л. А. Формування політики управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Економічна наука*. 2007. № 12 (1). С. 283–285. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/bitstream.pdf>. (дата звернення: 24.01.2025)

REFERENCES:

1. Hlushko A. D. (2018) Upravlinnia debitorskoiu zaborhovanistiu v systemi zabezpechennia efektyvnoi

diialnosti pidpriemstva [Management of receivables in the system of ensuring the efficient operation of the enterprise]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, vol. 7, pp. 3–5. Available at: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/4157/1/50.pdf> (accessed January 25, 2025)

2. Edinak T.S. (2019) Problemy upravlinnia debitorskoiu zaborhovanistiu pidpriemstva v umovakh finansovo-ekonomichnoi kryzy [Problems of management of receivables of the enterprise in the conditions of financial and economic crisis]. *Ekonomika ta pidpriemnytstvo – Economics and entrepreneurship*, vol. 3, pp. 54–57. Available at: <http://212.1.86.13/jspui/bitstream> (accessed January 24, 2025)

3. Belova I. M., Yaroshuk O. V. (2021) Suchasna paradyhma tsyfrovoi ekonomiky ta yii metodolohiia [The modern paradigm of the digital economy and its methodology]. *Rozvytok tsyfovizatsii obliku, opodatkuvannia, analizu i kontroliu v upravlinni pidpriemstvamy – Development of digitization of accounting, taxation, analysis and control in enterprise management*, pp. 24–53

4. Hnatenko E.P. (2013) Shchodo analizu stanu debitorskoi ta kredytorskoi zaborhovanosti na pidpriemstvi [Regarding the analysis of the state of receivables and payables at the enterprise]. *Ekonomichni nauky – Economic sciences*, vol. 10(1), pp. 4–9. Available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv (accessed January 24, 2025)

5. Tomchuk O. F., Sydorenko I. M. (2020) Metodyka provedennia analizu debitorskoi zaborhovanosti v systemi upravlinnia pidpriemstvom [Methodology for analyzing receivables in the enterprise management system]. *Finansy, oblik, banky – Finance, accounting, banks*, vol. 1 (24), pp. 94–101

6. Kvyatkovska L. A. (2007) Formuvannia polityky upravlinnia debitorskoiu zaborhovanistiu pidpriemstva [Formation of the company's receivables management policy]. *Ekonomichni nauky – Economic sciences*, vol. 12(1), pp. 283–285. Available at: <https://dspace.kntu.kr.ua/bitstream.pdf>. (accessed January 24, 2025)